

Reprezentativna depozitna obrestna mera - več informacij in manj priporočil -

Vida Bukatarevič

dr. Uroš Čufer

Po koncu veljave priporočila ZBS o najvišjih depozitnih obrestnih merah je prišlo do spremembe v strukturi obrestnih mer za depozite podjetij. Banke so začele bolje obrestovati depozite z ročnostmi do trideset dni. Dvig obrestnih mer za depozite najkrajših ročnosti po koncu medbančnega priporočila pa ne kaže na iracionalnost trga in na pretirano konkurenčnost, ki bi že bila na meji škodljivega, temveč na normalizacijo stanja. Kaže, da trg deluje - bolje in konsistentneje kot priporočila in druge oblike administriranega določanja cen, ter da je konkurenca na tem trgu zadostna za normalno tržno delovanje.

V analizi opisana epizoda je argument proti ponovni uporabi tovrstnih priporočil. Za boljšo preglednost trga pa je smiselno objavljati podrobnejšo statistiko obrestnih mer, zato je v tej analizi predstavljen izračun za reprezentativno depozitno obrestno mero na podlagi podatkov največjih deponentov.

Datum: 5. junij 2001

¹ Mnenja in zaključki v tem članku ne odražajo nujno uradnih stališč Banke Slovenije ali njenih organov

Namen

Namen analize je predstaviti dodatne informacije o oblikovanju obrestne mere za depozite pravnih oseb. V obdobju, ko so prenehala veljati priporočila ZBS, se je pojavilo povpraševanje bankirjev po nadomestnih smernicah in priporočilih, s katerimi bi si lahko pomagali pri oblikovanju depozitnih obrestnih mer.

V pogojih tržne ekonomije, kjer bi se moral uveljavljati princip ponudbe in povpraševanja, ponovna priporočila niso smiselna saj zavirajo razvoj konkurence - tudi na področju bančništva. Učinkovitost trga je večja kadar je le-ta transparentnejši in ko udeleženci posedujejo relevantne informacije o stanju na trgu.

Na podlagi razpoložljivih podatkov o depozitih in realiziranih obrestnih merah za največje deponente pri bankah smo pripravili oceno reprezentativne depozitne obrestne mere ter nekaj dodatnih indikatorjev, ki prispevajo k večji transparentnosti depozitnega trga.

V drugem delu analize na podlagi gibanja krivulje reprezentativne obrestne mere za posamezne ročnosti ugotovljamo, da nedavni premiki v depozitnih obrestnih merah najkrajših ročnosti odražajo normalizacijo strukture obrestnih mer po prenehanju veljavnosti priporočila ZBS.

Podatki

V analizi so uporabljeni podatki o depozitnih poslih trideset največjih komitentov posamezne banke, o katerih banke poročajo Banki Slovenije enkrat na mesec. Fizične osebe so izvzete iz poročanja. Velikost deponenta je opredeljena s skupnim stanjem vseh depozitov pri posamezni banki na določen dan (konec meseca).

Vzorec trideset največjih deponentov se vsak mesec ponovno določi in vsakokrat se poroča o vseh živih depozitih posameznega deponenta, ne glede na datum sklenitve posla. Po stanju konec marca 2001 predstavlja trideset največjih deponentov pri polovici bank več kot 70% vseh depozitov². Pri večjih bankah je njihov delež nižji, v povprečju bančnega sistema pa dosega dobro polovico vseh depozitov.

Podatki med drugim zajemajo posamezne zneske depozitov, datume in ročnost depozitov, valuto, način obrestovanja ter obrestno mero. V analizi smo se omejili na tolarske depozite ter na posle sklenjene po nominalni obrestni meri in obrestni meri nad TOM. S tem je zajeto 73% vseh depozitov največjih deponentov.

Osnovne ugotovitve

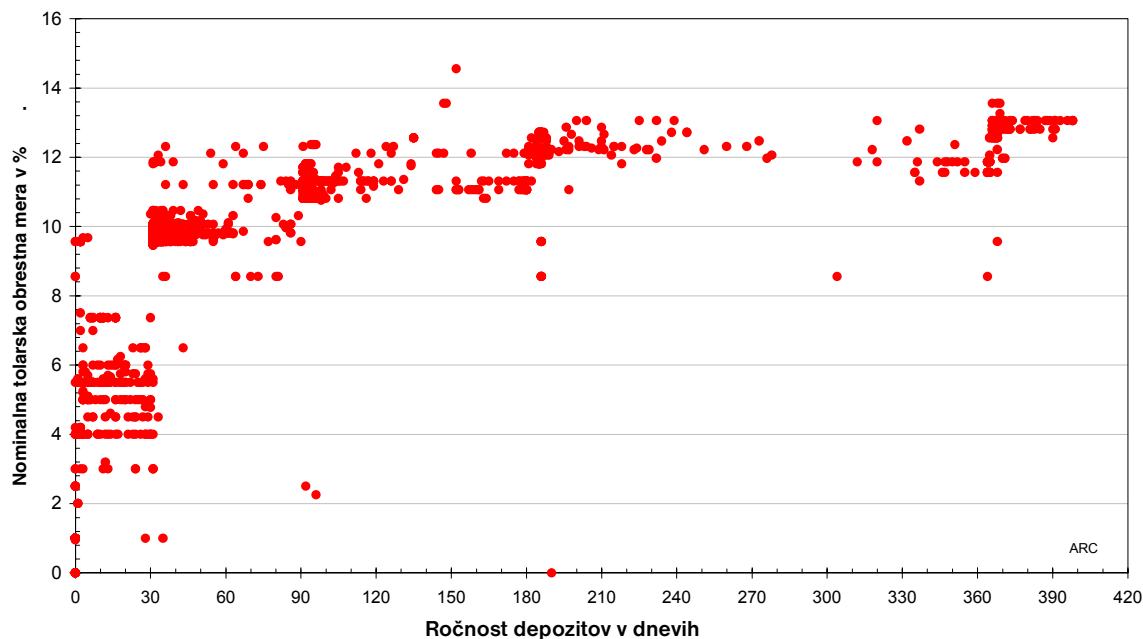
Grafični pregled obrestnih mer (slika 1) pokaže, da je glavni kriterij za višino obrestne mere pri velikih deponentih *ročnostni razred*. Ti ročnostni razredi so oblikovani enako kot v primeru osnove za izračun obvezne rezerve. Iz slike je razvidno, da se obrestne mere dvignejo pri preskoku v višji ročnostni razred, medtem ko podaljševanje dobe vezave znotraj istega razreda nima vpliva na višino obrestne mere.

V nadaljevanju smo preverili, ali obstaja povezava med višino obrestne mere, na eni strani, ter velikostjo depozitov, na drugi. Posamezni depoziti, ki jih največji komitenti sklenejo v določenem mesecu, niso nujno tudi najvišji depozitni posli v tem mesecu, imajo pa lahko ugodnejši status v banki zaradi siceršnje pomembnosti deponenta. Zato smo preverili tudi obstoj povezave med obrestno mero in velikostjo deponenta, opredeljeno z relativnim deležem deponenta v posamezni banki. Domnevamo, da imajo banke do lastnih največjih strank podoben odnos (ne glede na dejstvo, da je po velikosti trideseti največji deponent v veliki banki lahko (in tudi je) nekajkrat večji od največjega deponenta v majhni banki).

Ugotovili smo, da *velikost depozita ne vpliva bistveno na višino obrestne mere*. Tudi *velikost deponenta* nima pomembnejše vloge pri oblikovanju depozitnih obrestnih mer (slika 5 v prilogi). Pri tem je treba upoštevati, da je pri vsaki banki zajeto le trideset največjih deponentov, ki jih banke najverjetneje obravnavajo podobno. Morebitni drugačen odnos do preostalih, majhnih deponentov, iz teh podatkov ni razviden.

² brez fizičnih oseb in obveznosti do BS

Slika 1: Ročnostna struktura nominalnih obrestnih mer za depozite največjih deponentov bank (za marec 2001).

Vir: ARC

Obrestne mere za depozite se torej, spreminjajo pri preskoku v višji ročnostni razred, ostajajo precej stabilne znotraj razreda in niso pod vplivom velikosti depozita oziroma deponenta. Zato smo za najbolj reprezentativne pokazatelje stanja na področju depozitnih obrestnih mer izračunali obrestne mere za posamezne ročnostne razrede.

Da bi se izognili popačenju rezultatov zaradi morebitnih ekstremnih vrednosti, smo iz izračuna izločili vse posle, pri katerih obrestna mera bistveno odstopa od povprečja. Kriterije za izločanje smo postavili na meji 2,5 percentilov na zgornjem in spodnjem robu distribucije. S tem sta izločena dodatna 2% depozitov. Za ponazoritev velikosti vzorca navajamo podatek za marec 2001: od 2664 vseh na novo sklenjenih depozitov v tem mesecu, jih je bilo 1951 tolarskih (z nominalno obrestno mero oz. obrestno mero nad TOM), po izločitvi ekstremov jih je ostalo še 1906. V teh okvirih se giblje število poslov tudi v vseh preteklih mesecih po marcu 1999, ko se je začelo poročanje Banki Slovenije.

V spodnji tabeli so prikazani osnovni statistični pokazatelji obrestnih mer za marec 2001:

Pregled osnovnih statistik o depozitnih poslih največjih deponentov bank, marec 2001

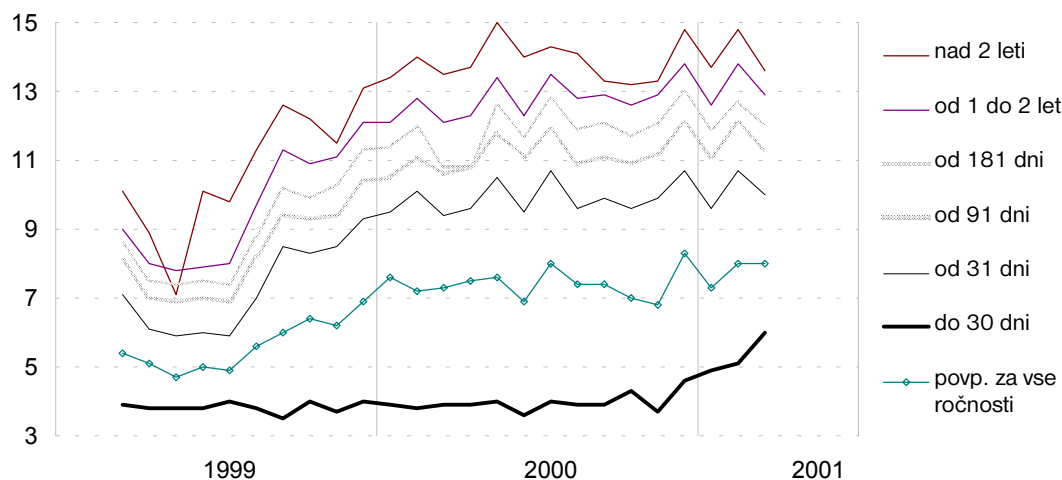
	vse ročnosti	1-30 dni	31-90 dni	91-180 dni	181-365 dni	1-2 leti	nad 2 leti
OBRETNOSTNE MERE							
Povprečna OM	7.9	5.6	9.9	11.2	12.0	12.8	13.5
Povpr. ponderirana OM	8.0	6.0	10.0	11.3	12.0	12.9	13.6
Mediana	9.8	5.5	9.8	11.3	12.2	12.8	13.6
Modus	1.0	5.5	9.6	11.3	12.2	13.1	13.6
Standardni odklon	4.2	1.4	0.5	0.4	0.8	0.2	0.5
Koef. variabilnosti	0.53	0.25	0.05	0.03	0.07	0.02	0.03
Max	14.6	10.4	12.3	14.6	13.1	13.6	14.6
Min	0.0	1.0	1.0	2.3	0.0	9.6	8.6
97,5-ti percentil	13,1	9,6	11,9	12,5	13,1	13,5	14,2
2,5-ti percentil	1,0	3,0	9,2	10,8	8,6	11,9	13,6
OSTALI KAZALCI							
Povprečni znesek sklenjenih depozitov v tekočem mesecu v mio SIT	70.1	109.6	81.9	57.0	43.7	51.0	46.4
Skupni znesek sklenjenih depozitov v tekočem mesecu v mio SIT	133540	27838	51434	16412	7730	4486	1113
Povprečna ročnost depozitov v dnevih	60.7	10.0	37.2	111.6	254.8	385.4	1091.5
Število sklenjenih depozitov v tekočem mesecu	1951	261	651	299	178	93	26
- upoštevano v kazalcih	1906	254	628	288	177	88	24
- v %	98%	97%	96%	96%	99%	95%	92%

vir: ARC

Gibanje obrestnih mer za posamezne ročnosti je prikazano na sliki 2.

V obdobju veljavnosti priporočil o oblikovanju obrestnih mer so se nominalne depozitne obrestne mere spreminjale predvsem zaradi spreminjanja TOM, v bistveno manjši meri pa so nanje vplivale spremembe "realnih" obrestnih mer nad TOM. Edino obrestne mere za depozite z ročnostjo do 30 dni so ostajale nespremenjene tudi nominalno, kakor se tudi obračunavajo. V zadnjem času, od prenehanja veljavnosti priporočila ZBS o najvišjih depozitnih obrestnih merah dalje, pa prav te obrestne mere postopoma naraščajo.

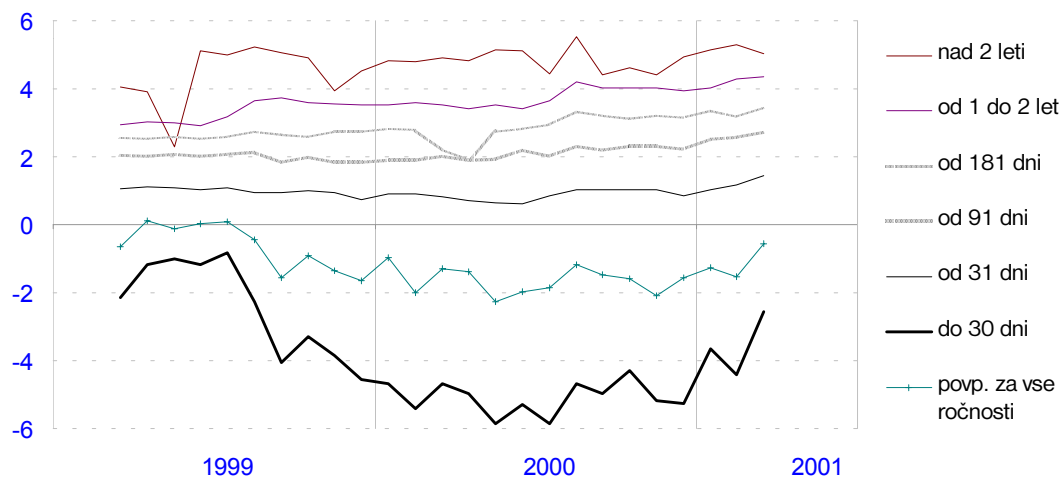
Slika 2: Povprečne realizirane ponderirane nominalne obrestne mere za depozite po ročnosti (v %)

Vir: ARC

Na sliki 3 je prikazana povprečna donosnost tolarških depozitov (v razmerju do TOM) največjih deponentov bank. V opazovanem obdobju si podjetja z depoziti v tolarjih pri domačih bankah v povprečju niso zagotovila obrestno mero, ki bi bila nad TOM. To izhaja predvsem iz dejstva, da imajo skoraj 40% depozitov na vpogled ali vezanih z ročnostjo do 30 dni, kjer je bila nominalna obrestna mera vztrajno nižja od TOM. Šele v zadnjem obdobju se z dvigovanjem nominalnih obrestnih mer na depozite najkrajših ročnosti povprečna obrestna mera za vse ročnosti zopet približuje ravni TOM.

Slika 3: Realizirane obrestne mere nad TOM po ročnosti (v %)

Vir: ARC

Primerjava koeficientov variacije obrestnih mer po posameznih ročnostnih razredih (Slika 4) kaže na dva pojava:

1. Koeficient variacije obrestnih mer, ki odraža raznolikost pri oblikovanju obrestnih mer, je sistematično največji v ročnostnem razredu do 30 dni (v primerjavi s koeficienti variacije ostalih ročnostnih razredov je približno 3-krat večji). Ali je to posledica uporabe nominalnih obrestnih mer, saj se edino za te ročnosti ne uporablja TOM, kot referenca? Pričakovali bi, da je koeficient variacije večji pri daljših ročnostih, saj so tveganja večja in inflacijska pričakovanja praviloma heterogena. Ali pa je večji koeficient variacije obrestnih mer krajših ročnosti znak, da je konkurenca bank na tem segmentu večja, kot za depozite daljših ročnosti?
2. Hkrati s porastom nominalne obrestne mere za depozite z ročnostjo do 30 dni po koncu veljave priporočil ZBS se je povečala tudi razpršitev obrestnih mer za te ročnosti: koeficient variacije obrestne mere se je skoraj podvojil. To kaže, da se je povečala negotovost pri oblikovanju obrestne mere, ki, kot pravijo bančniki, izvira predvsem iz povečane konkurence in "izsiljevanja" višjih obrestnih mer s strani večjih deponentov.

Slika 4: Koeficienti variacije obrestnih mer

Vir: ARC

Nadaljnja priporočila o obrestnih merah niso smiselna

Po koncu veljave priporočila ZBS o najvišjih obrestnih merah za depozite je prišlo do spremembe v strukturi obrestnih mer za depozite podjetij. Banke so začele bolje obrestovati depozite podjetij z ročnostmi do trideset dni. Ugotavljamo, da gre v tem primeru za normalizacijo krivulje obrestnih mer, ki je bila zaradi priporočila ZBS distorzijska.

Kombinacija priporočila ZBS in višje inflacije je spremenila krivuljo obrestnih mer na način, da so bili kratkoročni tolarski depoziti bistveno premalo obrestovani. Priporočilo ZBS se nanaša na nominalne obrestne mere za ročnosti do trideset dni in na obrestne mere nad TOM za ročnosti nad 30 dni. V času veljavnosti priporočila sta inflacija in posledično TOM porasla, kar je krepko spremenilo razmerja v donosnosti med depoziti z ročnostjo nad in pod 30 dni.

Na Sliki 2 in na Sliki 3 se vidi, da so se obrestne mere za največje deponente gibale izključno zaradi spremembe TOM-a. Šele v obdobju po prenehanju veljavnosti priporočila ZBS so se obrestne mere za depozite z ročnostjo do 30 dni začele normalizirati in prilagajati novim pogojem, to je višji inflaciji.

"Nenavadna" struktura tolarskih depozitnih obrestnih mer podjetjem ni omogočala, da bi z depoziti pri bankah ohranjala realno kupno moč, saj je bila povprečna nominalna obrestna mera v obdobju od sredine 1999 pa do sedaj tudi do dve odstotni točki pod TOM, ob tem, da je znašala povprečna ročnost depozitov okoli 60 dni.

Podjetja niso mogla prilagoditi ročnostne strukture tolarskih depozitov pri bankah nenavadni strukturi obrestnih mer, saj so njihovi depoziti namenjeni predvsem uravnavanju likvidnosti in ne varčevanju, ki je prevladujoč motiv pri gospodinjstvih. Možnost, da tudi podjetja odprejo račune v tujem denarju pri domačih bankah in relativno hitra deprecijacija domače valute sta ponudila podjetjem boljše možnost ohranjanja realne vrednosti njihovih kratkoročnih domačih naložb, kot v primeru njihove tolarske vezave do 30 dni. Zato so ti depoziti v zadnjem letu in pol najhitreje naraščali. Z valutno substitucijo pa so po drugi strani zmanjševala tudi kreditni potencial bank in možnost rasti njihovih bilanc. Preusmeritev na višje obrestne mere za tolarske depozite vezane do 30 dni je bila torej lahko le obojestransko koristna tržna poteza.

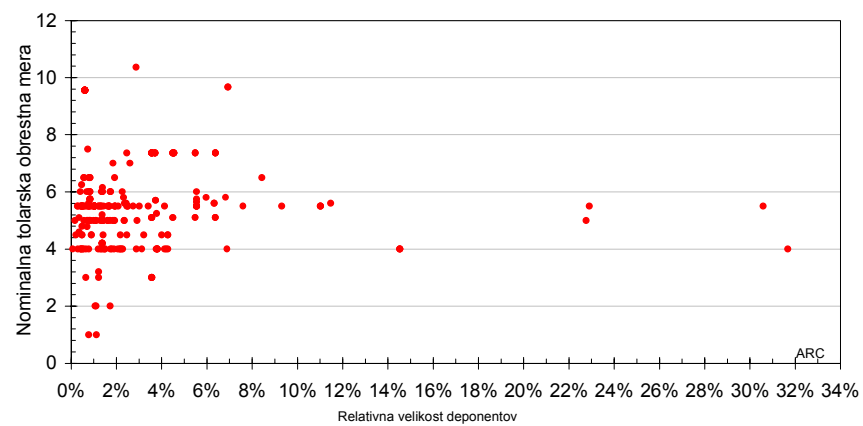
* * *

Analiza kaže, da trg deluje - bolje in konsistentneje kot priporočila in druge oblike administriranega določanja cen, ter da je konkurenca na tem trgu zadostna za normalno tržno delovanje. Zatorej je ta zgoraj opisana epizoda argument proti ponovni uporabi tovrstnih priporočil. Za boljšo preglednost trga pa je smiselno objavljati podrobnejšo statistiko obrestnih mer.

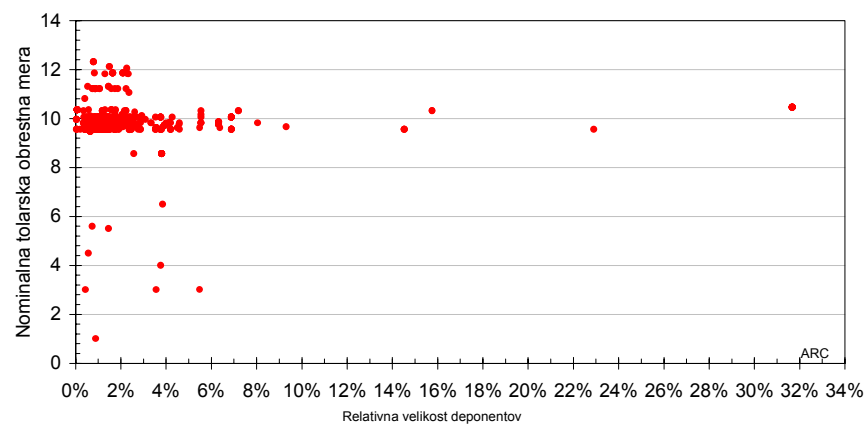
Priloge

Slika 5: Diagrami obrestnih mer po relativni velikosti deponentov, po ročnostnih razredih, za marec 2001

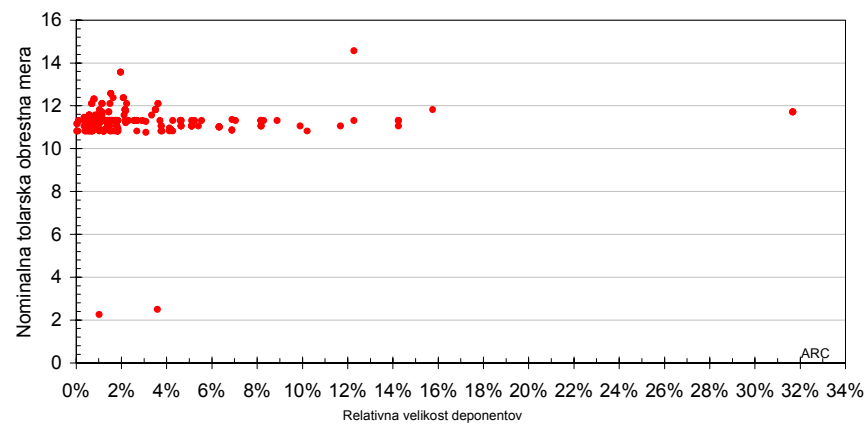
depoziti od 1-30 dni

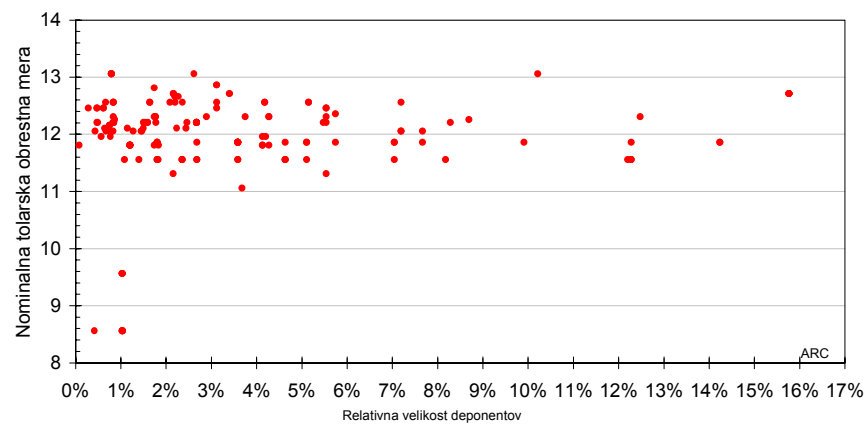
depoziti od 31-90 dni

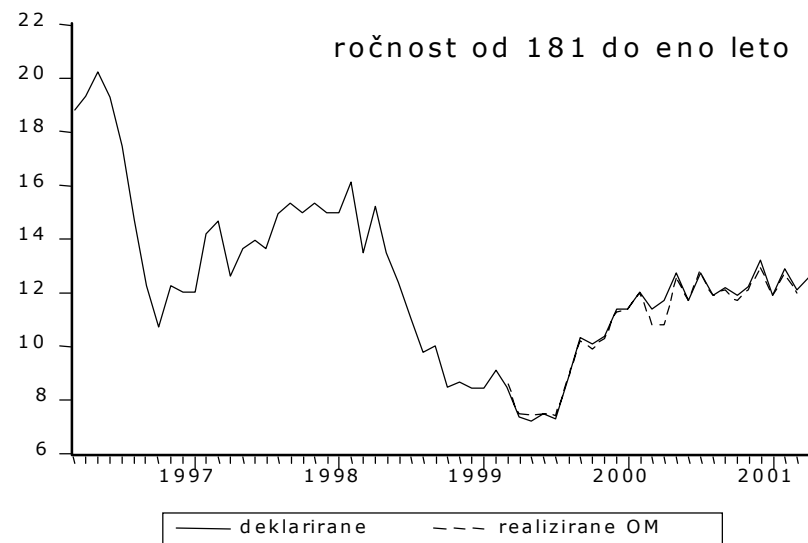
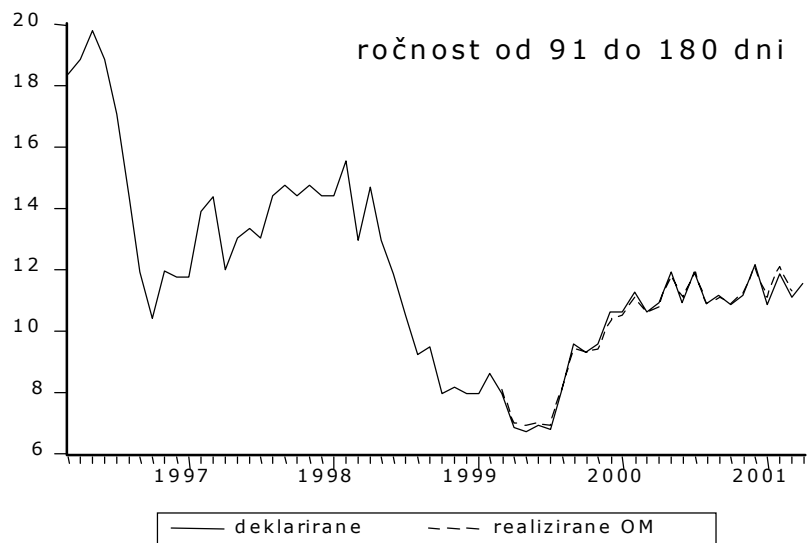
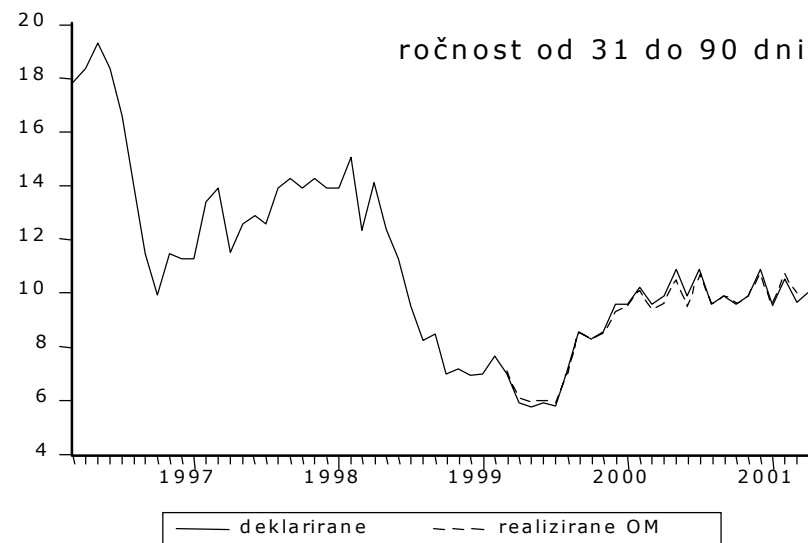
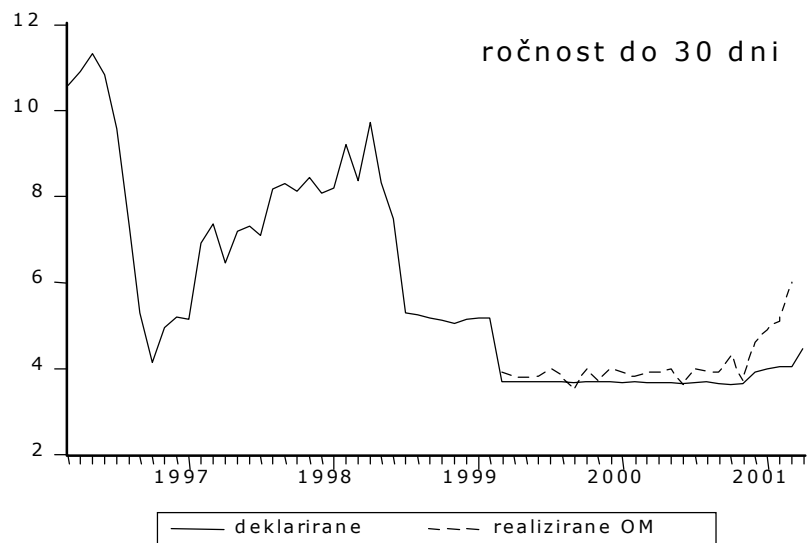
depoziti od 91-180 dni

depoziti 181-365 dni

Slika 6. Primerjava realiziranih z deklariranimi obrestnimi merami

Dodatek:

Pregled osnovnih statistik o depozitnih poslih največjih deponentov bank, april 2001

	vse ročnosti	1-30 dni	31-90 dni	91-180 dni	181-365 dni	1-2 leti	nad 2 leti
OBRETNOSTNE MERE							
Povprečna OM	7,9	5,4	10,3	11,5	12,2	13,2	14,7
Povpr.ponderirana OM	7,9	4,5	10,3	11,7	12,3	13,2	14,6
Mediana	10,1	5,5	10,2	11,6	12,3	13,2	15,1
Modus	1,0	5,5	10,4	11,6	12,2	13,4	15,1
Standardni odklon	4,4	1,1	0,4	0,5	0,7	0,3	0,9
Koef.variabilnosti	0,56	0,20	0,04	0,04	0,06	0,02	0,06
Max	15,6	9,9	12,9	14,9	13,2	15,6	15,4
Min	0,0	2,0	1,0	2,7	5,5	4,5	5,9
97,5-ti percentil	14,1	7,4	12,2	12,7	13,0	13,9	15,4
2,5-ti percentil	1,0	3,0	9,6	8,9	8,9	5,5	8,4
OSTALI KAZALCI							
Povprečni znesek sklenjenih depozitov v tekočem mesecu v mio SIT	79,5	192,1	76,4	75,3	46,2	60,4	124,7
Skupni znesek sklenjenih depozitov v tekočem mesecu v mio SIT	140210	41110	44842	18138	6654	5494	6609
Povprečna ročnost depozitov v dnevih	80,4	21,3	35,9	109,3	282,1	386,3	1697,1
Število sklenjenih depozitov v tekočem mesecu	1820	222	600	245	150	95	55
- upoštevano v kazalcih	1764	214	587	241	144	91	53
- v %	97%	96%	98%	98%	96%	96%	96%

vir: ARC

Ročnostna struktura nominalnih obrestnih mer za depozite največjih deponentov bank (za april 2001).

